

İDARE SANATI

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	9
<i>EBÛ'N-NECÎB SÛHREVERDÎ</i>	13
HALKIN HÛKÛMDARLARA MUHTAÇ OLMASI.....	19
Takva Sahibi Bir Hükümdar.....	21
EDEBİN FAZİLETİ.....	23
EDEBİN KURALLARI.....	27
MEMLEKETİN TEMEL DAYANAKLARI.....	36
GÜZEL VASIFLAR.....	49
Adalet.....	49
Hazret-i Ömer ile Ensardan Umeyr Bin Saîd.....	54
Halife Mansûr'un Kâbe-i Muazzama'yı	
Tavaf Ederken Karşılaştığı Kişi.....	58
Akıl.....	63
Cesaret.....	66
Cömertlik.....	67
Yumuşak Huylu Olmak.....	71

Fazl bin Rebî ile Hârûn Reşid.....	77
Vefa.....	80
Doğruluk.....	82
Merhamet ve Şefkat.....	83
Sabır.....	86
Affetmek.....	88
Şükür.....	92
Temkinli Olmak.....	94
İffet.....	95
Vakarlı Olmak.....	98
KÖTÜ VASIFLAR.....	99
Zulüm.....	99
Cehalet.....	102
Cimrilik.....	103
İsraf.....	106
Vaadinden Dönmek.....	107
Yalancılık.....	108
Gıybet.....	110
Öfke.....	112
Kendini Beğenmek.....	115
Kibir.....	119
Haset.....	121
Acele Etmek.....	123
Şaka.....	125
Çok Gülmek.....	127
Vefasızlık.....	128

DEVLET HİZMETİNDE ÇALIŞAN	
GÖREVLİLERİN MERTEBELERİ.....	133
MEŞVERETİN FAZİLETİ.....	138
İSTİŞARE ERBABININ VASIFLARI	
VE BAZI HİKÂYELER	141
Nuşirevan ile Hint Kralı Eriket Arasındaki Savaş	146
Harun Reşid'in Evlatlarından Muhammed	
Emin ile Me'mûn	154
Abdülmelik bin Mervân ile Abdullah bin	
Zübeyr (r.a.) Arasındaki Savaş	159
SİYASET ADABI	165
ADALET DİVANI.....	180
HÜKÜMDARIN HUZURUNDA SOHBET ADABI.....	185
DÜŞMANLAR TARAFINDAN	
YAPILMASI MUHTEMEL HİLELER	189
ORDUYU YÖNETMEK	194
ASKERLERE YAKIŞAN CİHAT STRATEJİSİ	201
MÜŞRİKLER KARŞISINDA SABRETMEK	205
Genç Bir Padişah	211
TAKVA SAHİPLERİNİN NASİHATLERİ	215
Arap Düşünürlerinden Nûmân bin İmrü'l-Kays	217
Ömer bin Abdülaziz ile Muhammed bin Ka'b.....	220
Süleyman bin Abdülmelik.....	222
Halife Mansûr ile Evzâî.....	226

ÖNSÖZ

Tarih boyunca devlet adamlarının devleti nasıl yönetmesi gerektiği hususunda çeşitli kitaplar yazılmıştır. Devlet yönetmek, ahlak ve adalet gibi önemli erdemlere dayalı olduğu için müellifler, devlet adamlarını ikaz etme ya da onlara tavsiye verme yolunu seçmişlerdir. Bu maksatla geçmişten günümüze nasihatname tarzında güzel eserler yazılmış, bu durum, zamanla önemli bir gelenek haline gelmiştir.

Nizamülmülk'ün *Siyasetnâme'si*, Keykavus'un *Kabusnâme'si*, Yusuf Has Hacıp'in *Kutadgu Bilig'i* ve daha birçok eser, siyasetname türüne örnek gösterilebilir.

Siyasetname türünde yazılan kitaplardan biri, Ebü'n-Necîb Sühreverdî'nin kaleme aldığı *Nehcü's-Sülûk Fî Siyâseti'l-Mülûk (Hükümdarlıkta Tutulacak Yol)* isimli eseridir. Müellif, bu risaleyi aralarında baba oğul gibi sevgi bağı olan Kudüs Fatihi Selâhaddin Eyyubî'ye devlet idaresinde rehberlik etmek maksadıyla yazmış ve ona takdim etmiştir. Selâhaddin Eyyübî de bu risaleye çok ehemmiyet verip kitapta yazan tavsiyelerle hareket etmiştir.

Daha sonra bu eser, Seyyid Ahmed El-Buhârî Hazretleri'nin tembih ve tavsiyeleriyle 1516 tarihinde, Rumeli kazaskerliğinden emekli olan Abdurrahman Efendi vasıtasıyla Yavuz Sultan Selim Han'a ulaştırılmıştır. Yavuz Sultan Selim Han'ın da bu kitabı çoğu zaman mütalaa ve müzakere ettiklerini Naîmâ merhum, meşhur tarihinin ekinde yazmış ve adı geçen kitap hakkında: "Bu eserin, memleket idaresi hususunda çok kıymetli bir define mesabesinde olduğuna yemin ederim." demiştir. Bu sebepten dolayı memleketin ileri gelenleri ve halk, bu risaleyi okuyup istifade etmek için aramışlar.

Nahîfî Mehmed Emin Efendi, eseri bulmuş. Kitabı okuyup inceledikten sonra hakikaten hükümdarların görüp

incelemesine ve istifade etmesine layık, çok kıymetli bir hazine olduğunu anlamış. Hemen, anlaşılır kelimelerle eseri Osmanlı Türkçesine tercüme ederek 1788’de Sultan Birinci Abdülhamid Han’a takdim etmiştir. Tercüme edilen bu eser, 1841 tarihinde Bulak Matbaası’nda basılmıştır. Bu tercümeden yola çıkarak *Siyaset Stratejileri, Yönetenlerin Yönetimi, Yöneticilerin El Kitabı* gibi muhtelif isimlerle latin alfabesiyle yayımlanarak günümüze kadar ulaşmıştır.

İdare Sanatı ismini verdiğimiz elinizdeki bu eseri, Nahîfî Mehmed Emin Efendi’nin tercümesinden sadeleştirerek ve seçmeler yaparak hazırladık. Kitapta; hükümdarlarda bulunması gereken güzel vasıflar, olmaması gereken kötü vasıflar, istişare etmenin ehemmiyeti, devlet adamlarının nasıl olması gerektiği, âlimlerin nasihatleri, hukuk ve adalet gibi önemli mevzulara değinilmiştir.

Kitabın yazılmasının üzerinden çok seneler geçse de günümüzde hâlâ idarecilere rehber olma niteliğini devam ettirmektedir.

EBÜ'N-NECÎB SÜHREVERDÎ

1097 yılı civarında İran'ın Cibâl bölgesindeki Sühreverd kasabasında doğdu. Hazret-i Ebu Bekir'in (r.a.) neslinden olduğu için Bekrî ve Kureşî nisbeleriyle de anılır. Muhtemelen ilk tahsilini memleketinde yaptıktan sonra 1113 yılında Bağdat'a giderek Nizâmiye Medresesi'nde Es'ad el-Mîhenî'den Şâfiî fıkıhı, Zâhir b. Tâhir eş-Şehhâmî, Ebu Bekir Muhammed b. Abdülbâki el-Ensârî, Ebu Ali Muhammed b. Saîd b. Nebhân gibi âlimlerden hadis dersleri aldı. Ayrıca fıkıh, usulü fıkıh ve kelâm ilmiyle ilgili birçok kitap okudu.

Yirmi beş yaşlarında iken tamamen zühd hayatı yaşayabilme düşüncesiyle medreseden ayrılıp dönemin meşhur

sûfisi Ahmed el-Gazzâlî'ye mürit olmak için İsfahan'a gitti. Orada ağır riyazetler yaptı, dağlarda dolaştı. Bir ara hacca gitti. Tekrar Bağdat'a döndüğünde Abdülkâdir-i Geylânî Hazretleri'nin şeyhi Muhammed b. Müslim ed-Debbâs'a intisap etti.

Murtazâ ez-Zebîdî, onun, babası Abdullah'tan ve Abdülkâdir-i Geylânî'den hilâfet aldığını söyler. İcazet aldıktan sonra müritleri ve talebeleriyle Dicle Nehri'nin kenarında bir harabede kalarak tedris ve irşat faaliyetlerini birlikte sürdürdü. Bu harabenin bulunduğu yere bir tekke, yanına da bir medrese yapıldı. Ebü'n-Necîb, zamanla meşhur oldu ve sultanların itibar ettiği bir kişi mevkiine geldi.

Ebü'n-Necîb, 26 Mayıs 1150'de Nizâmiye Medresesi'ne baş müderris tayin edildi. Burada fıkıh ve hadis dersleri verdi. Hayatının sonuna kadar hadis halkaları, zikir ve sohbet meclisleri teşkil etti. 1168 tarihinde Bağdat'ta vefat etti ve Dicle kenarındaki medresesinin yanına defnedildi.

Ebü'n-Necîb, *Nehcü's-Sülûk Fî Siyâseti'l-Mülûk* isimli eseri hakkında şunları söyler:

İslam devletinin tahtına oturan Selâhaddîn-i Eyyûbî, fazilete, edebe, ilme ve ulemaya diğer hükümdarlarından daha çok ehemmiyet veriyordu. Onun için bu kitabı telif edip içinde, idareciliğin usul ve adabını, devlet erkânının bilmesi gereken hususları, askerlere ait ganimet ve gelirleri, savaş hukukunu, güzel hasletleri ve kötü ahlakı, istişare etmenin faziletini belirtip, düşman karşısında sabırla mukavemeti ve ordu idareciliğiyle ilgili bilgileri yirmi bölümde anlattım.

Her bölümde mevzunun özüne uygun hikâyeler, faydalı nasihatler ve hikmetli sözler bulunan bu risâleye, “*Nehcû’s-Sülûk Fî Siyâseti’l-Mülûk*” ismini verdim.

Ebü'n-Necib Sühreverdi

İdare Sanatı

Nehcü's-Sülûk Fi Siyaseti'l-Mülûk'ten Seçmeler

HALKIN HÜKÜMDARLARA MUHTAÇ OLMASI

Halk, çeşitli hususiyetlere sahip sınıflardan ibaret- tir. Her sınıfın maksadı, niyeti ve tabiatı, diğ erinin zıddı olabileceğ inden, mecburi olarak halk, çeşitli ihtiyaç larının karşılanması, kendilerine gelecek zararların, hak- sızlıkların önlenmesi ve haklarının korunması husus- larında siyasî tedbirler alacak olan âdil bir hükümdara şiddetle muhtaçtır.

Hükümdarların idare ve tedbirinden mahrum olan halk, okyanusta fırtınaya tutulmuş ve dalgalara kapıl- mış bir gemiye benzer. Bu gemiyi idare edecek bir kap- tan olmaz ise içindeki yolcular, kurtuluştan ve hayatla- rından ümitlerini keserler.

Halkın adalete ve âdil bir hükümdara olan ihtiyaç la- rı, kuraklık sebebiyle kıtlık içinde olan bir memleket ahalisinin, yağmura olan ihtiyaç larından daha fazladır. Çünkü yağmura ihtiyacın bir zamanı olduğ u halde,

böyle idarecilere olan ihtiyacın zamanı yoktur. Halk, her zaman âdil bir hükümdarın şefkat ve adaletine muhtaçtır.

Toplumun ahlak ve vasıfları, çeşitlilik yönünden yer-yüzündeki bitkilere benzer ki, bu bitkilerden bazıları faydalı olup, meyveli ve güzel kokuludur; bazıları ise zararlı ve zehirli olup öldürücüdür. Bir bahçede yetişen bitkilerden, zararlı olanlar ayıklanıp telef edilmezse, bunlar, faydalı bitkilerin çoğalmalarına mâni olur, hatta yok olmalarına sebep olurlar. Dolayısıyla, zaman zaman bitkilerin arasında bulunan bu tür zararlılar ayıklanıp dışarı atılırsa, faydalıların kuvvetlenip çoğalacağı aşikârdır.

Bahçedeki zararlı bitkilerin ayıklanması için bir bahçivana ihtiyaç olduğu gibi, toplum içinde bulunan bozguncuların ıslahı, zararlı olanlarının bertaraf edilmesi ve böylece halkın zulümden emin olup huzur bulmaları için de idaresi altında bulunanlara şefkat ve adaletle muamele eden bir idareciye olan ihtiyaç çok açıktır.

Geçmiş zamanların hikmet-şinâslarından nakledilmiştir ki; vali ve hâkimi olmayan topluluklar, çobansız sürüye benzerler. Böyle bir sürüde bulunan hayvanlar ise birbirinden kopup kimi tehlikeli yerlere gidip canından olur; kimi de ekili yerlere gidip zarar ve ziyana sebep olur. Bunun gibi idarecisi olmayan toplumlar da durumlarının kötüleşmesinden ve işlerinin bozulmasından kurtulamazlar.

Bu şekilde, halkın haksızlıklardan korunması ve aralarında meydana gelen kavga ve husumetin adaletli

bir şekilde halledilmesi için dürüst, âdil ve dindar bir vali ve hâkime ihtiyaçları aşikârdır.

Takva Sahibi Bir Hükümdar

Hükümdarlardan biri sabah kalkıp âdeti üzere hükümdarlık elbiselerini giydi. Sonra cariyesinin elindeki aynada yüzüne bakarken sakalında beyaz bir kıl gördü. Cariyeden makas isteyerek o beyaz kılı kesti. Cariye, kesilen bu kılı eline alıp incelemeye başladı. Hükümdar inceleme sebebini sordu. Cariye: “Ey hükümdar! Bu, sizin mübarek sakalınızdan ve şerefli yüzünüzden ayrıldığı için üzüntü içinde kalan zayıf kılın konuşmasını dinliyorum.” dedi. Melik öfkelenerek: “Duyduğün söz nedir?” diye sordu. Cariye: “Öfke ve şiddetinizden korktuğum için söylemeye cüret edemiyorum” dedi. Melik: “Korkma! Söyle!” dedi. Cariye: “Bu zayıf kıl diyor ki: ‘Ey güç ve kuvvet müddeti kısa olan hükümdar! Senin sakalında çıktığımda, gençliğinin son zamanlarında bu şekilde gözükeceğimi ve senin de beni makas ile kesip atacağını bildiğim için benden sonra senin dimâğından kuvvet ve lezzeti alıp götüreceğimize dair kardeşlerimle anlaştık. Bu ahdi yapmadan meydana çıkıp gözükmeydim’ diyor.” dedi. Melik cariyenin bu kelamını bir levhaya yazdırdı ve bir saat kadar tedbir ve mütaalaadan sonra kalkıp mescitlerinden birine gitti. Orada tacını ve hükümdarlık elbisesini çıkartarak, zühd ve takva elbisesini giydi.

Hükümdarlarıyla ilgili haberi duyan halk, hep birlikte varıp yine hükümdarlığa dönmesini ve idareyi ele almasını niyaz ettiler. Hükümdar, onların isteklerini

kabul etmeyerek yerine bir başkasının geçmesini söyledi. Ahalinin buna razı olmayıp kendisini zorla hükümdarlık tahtına çıkarmayı arzu etmeleri üzerine o mescitteki görevlilerin aracılığıyla şöyle anlaştılar: Hükümdarın mabette kalması, yerine bir başkasının vekâlet etmesi ve önemli işlerin yine bizzat hükümdar tarafından görülüp halledilmesi hususlarında aralarında anlaşma yapıldı ve karara bağlandı.

Hükümdar, ömrünün sonuna kadar bu mescitte, Allahü Teâlâ'ya ibadet ile meşgul oldu.

EDEBİN FAZİLETİ

Halk, hükümdarın idaresine muhtaçtır. Edep de beğenilen ahlak ve güzel hasletlerden meydana geldiğinden, hükümdarların her hâlükârda edebî şartlarına uymaları gerekir. Çünkü ahali ile ilgili adalet kanunlarına uygun olan, mülk ve memleketin devamlılığını gerektiren tedbirler, edebe riayet etmekle kendini gösterir.

Siyaset ve adaleti güzel olan başkanın idaresi devamlı olur. Bilinsin ki edep, memleket idaresi hususunda, âdil padişahlarda olması gereken dört hususiyetten biridir. Buna göre, edebe riayet edilmezse, siyaset ve idarede karışıklıklar meydana gelir.

Denilmiştir ki edep, aklın sureti olduğundan akıl edebi, siyaset aklı, hükümdar da siyaseti gerektirir. Bu kıyas ile devlet işlerinde edebî lüzumu sabit olur.